

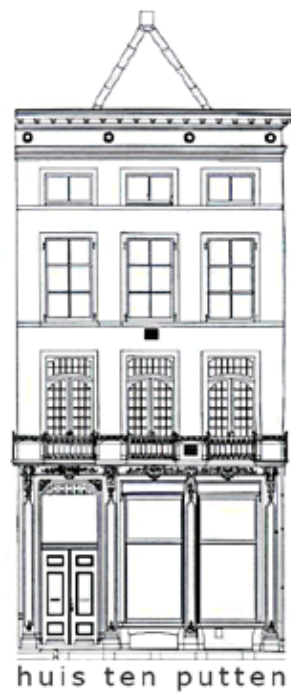

BLOKHUISPOORT te LEEUWARDEN

Bouwdeel J

Bouwhistorische documentatie

Vlaardingerbroek & Wevers - Utrecht, juni 2010

VLAARDINGERBOEK
&
WEVERS

OUDE GRACHT 187G
3511 NE UTRECHT

TEL 030 - 2341163
WWW.VLAARDINGERBROEK
- WEVERS.NL

© NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERMENIGVULDIGD ZONDER (SCHRIFTELIJKE) GOEDKEURING VAN DE OPDRACHTGEVER OF DE AUTEURS

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	11	Aanbevelingen voor restauratie en hergebruik	39
Bouwfasering	13	Geraadpleegde archieven en literatuur	41
Beschrijving van het gebouw	15	Bouwtekeningen	43
Monumentwaarde van het gebouw	35	Plattegronden met bouwfasen	47
Aanbevelingen voor nader onderzoek	37	Plattegronden met monumentwaarden	51

WOORD VOORAF

Het gebouwencomplex van de voormalige Penitentiaire Inrichting “Blokhuispoort” aan het Blokhuisplein en de Keizersgracht te Leeuwarden is thans in beheer gegeven aan de firma Carex en huisvest diverse tijdelijke functies. De oorsprong van het gebouwencomplex gaat echter terug tot de 15de eeuw, waarin het als ‘Blokhuis’ – een stadscitadel of dwangburcht – gesticht werd op de zuidoostelijke hoek van stad Leeuwarden.

De eigenaar van het complex, de Rijksgebouwendienst, besloot onlangs tot een bouwhistorische opname met ruimteboek van de voormalige justitiële inrichting, in verband met de ophanden zijnde herbestemming van het monumentale gebouwencomplex. Dit onderzoek is een verdieping van de in augustus 2008 door BAAC uitgevoerde bouwhistorische verkenning met waardestelling.

Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de Rijksgebouwendienst door Vlaardingerbroek & Wevers gedurende de maanden oktober tot december 2009. Het veldwerk werd verricht door ir. Leo Wevers, ir. Ingrid Maaijwee en ir. Roos van Enter, waarbij de speciale bouw- en interieuronderdelen fotografisch gedocumenteerd werden.

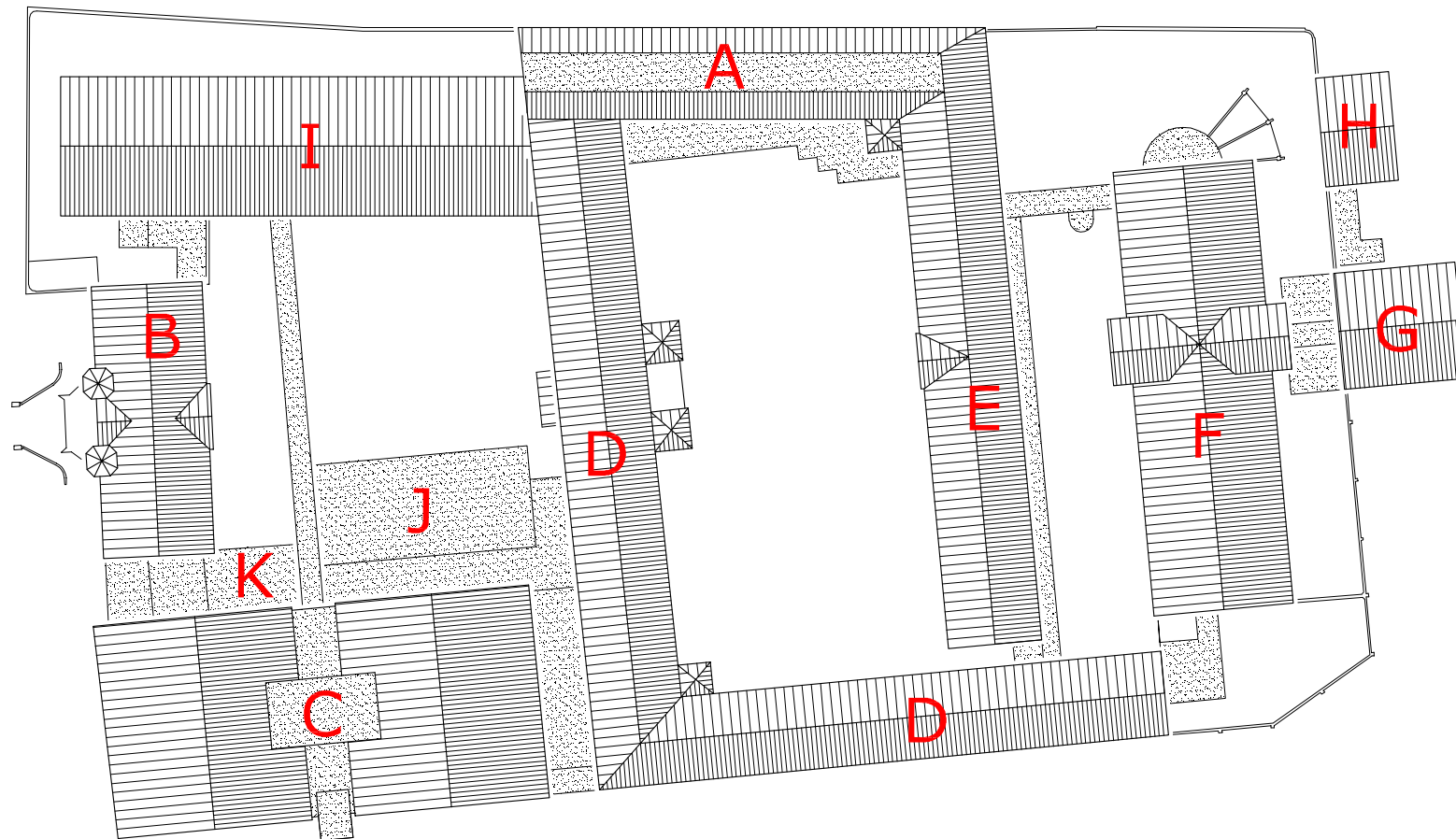
Het archiefonderzoek beperkte zich tot het archief van bouw- en woningtoezicht van de gemeente Leeuwarden, het archief van het Historisch Centrum Leeuwarden, het archief van het Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum ‘Tresoar’ te Leeuwarden en het Nationaal Archief te ’s-Gravenhage. Hierbij werden met name de gegevens over de vele verbouwingen in de late 19e en 20ste eeuw geïnteriseerd. De bouwgeschiedenis van vóór de late 19de

eeuw is vooral gebaseerd op topografische afbeeldingen.

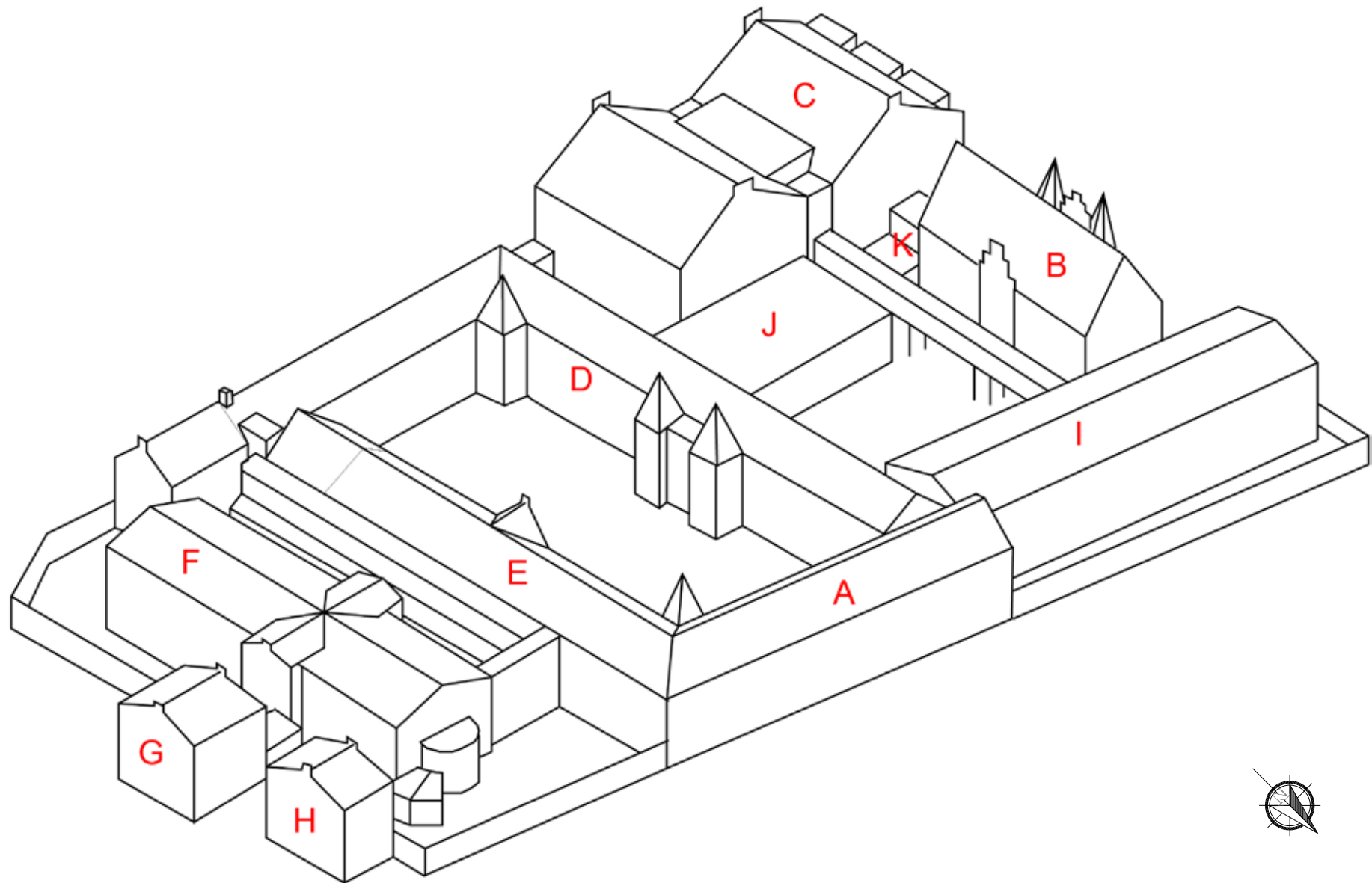
Tijdens het onderzoek hebben wij hulp en ondersteuning mogen ondervinden van diverse personen. Voor de inhoudelijke begeleiding gaat onze dank uit naar de heren Johan de Haan en Jan Kamphuis van de Rijksgebouwendienst. Voorts is dank verschuldigd aan Hotze Bouwma van Carex voor het verschaffen van toegang tot alle ruimten en het geven van diverse aanvullende informatie. Daarnaast is dank verschuldigd aan de heer Bastiaan van de Monumentenwacht Overijssel en Flevoland voor het beschikbaar stellen van enkele afbeeldingen en de heer Vegter van architectenburo irs. Vegter voor zijn toelichting op de door hem uitgevoerde plannen en inzage in zijn archief. Tenslotte is ook dank verschuldigd aan de medewerkers van de gemeente Leeuwarden, het Historisch Centrum Leeuwarden, het Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum ‘Tresoar’ te Leeuwarden en het Nationaal Archief te ’s-Gravenhage. Moge dit onderzoek bijdragen aan een verantwoorde en zorgvuldige herbestemming van dit bijzondere gebouwencomplex.

Utrecht, maart 2010

Ir Leo Wevers
Ir Ingrid Maaijwee

Afbeelding 1. Situatietekening van de Blokhuispoort met nummering van de bouwdelen. Tekening RGD / Vlaardingerbroek & Wevers.

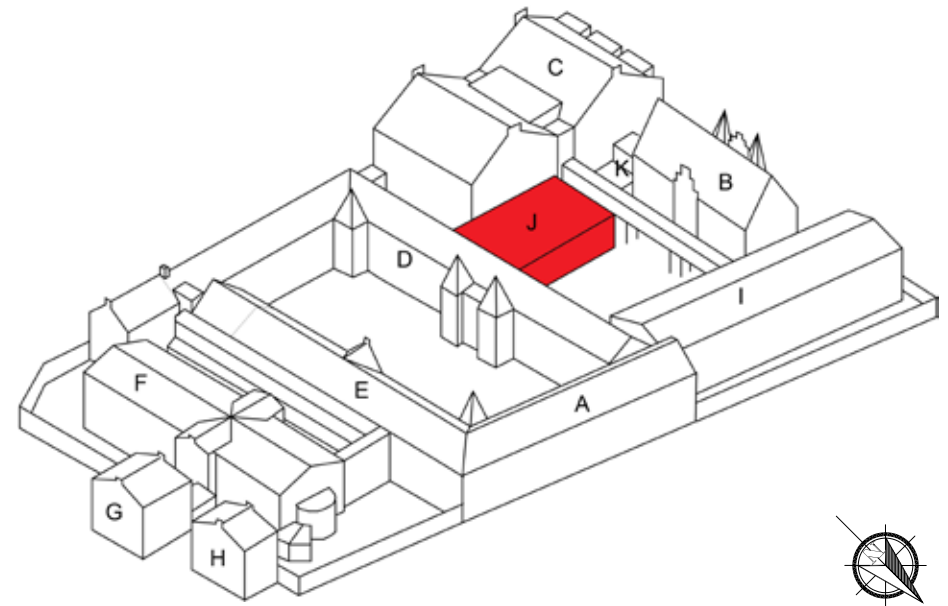
Afbeelding 2. Vogelvluchttekening van de Blokhuispoort met nummering van de bouwdelen. Tekening Vlaardingerbroek & Wevers.

INLEIDING

Bouwdeel J - tevens bekend als de smederij - werd in 1948 Gebouwd, tezamen met de in 1976 gesloopte timmerwerkplaats, die aan de noordzijde van de binnenplaats gestaan heeft. De smederij is sinds de buitengebruikstelling van de penitentiare inrichting in 2004 als garage in gebruik. Sinds de bouw werd het bouwdeel nauwelijks gewijzigd.

De aanduiding van de bouwdelen (A t/m K) is overgenomen uit het door Baac in 2008 opgestelde rapport¹.

Een aantal bouwfases is ten behoeve van de helderheid samengevoegd, indien zij deel uitmaakten van hetzelfde bouwplan. Zo zijn bijvoorbeeld de verbouwingen die tussen 1988 en 1991 werden uitgevoerd door architectenbureau irs. Vegter aangegeven met het jaartal 1988, het jaar waarin de vergunning werd verleend en de eerste fase werd uitgevoerd. De diverse onderhoudswerkzaamheden die rond 1997 werden uitgevoerd, zijn vermeld onder het jaartal 1997. Wat betreft de installatievoorzieningen zijn enkel de tijdens of direct na de bouw aangebrachte voorzieningen beschreven, tenzij het bijzondere voorzieningen betreft.

Afbeelding 3. Vogelvluchttekening van de Blokhuispoort met in rood aangeven Bouwdeel J. Tekening Vlaardingerbroek & Wevers.

¹ J.M.J. Willems, M.C. van Dam, Leeuwarden Blokhuispoort, *Bouwhistorische verkenning met waardestelling*, BAAC, 's-Hertogenbosch 2008.

BOUWFASERING

Fase 1 (1948)

In 1948 werden op de eerste binnenplaats een timmerwerkplaats en een smederij gebouwd. Van deze bouwwerkzaamheden zijn geen tekeningen of bestek bewaard gebleven, zodat de architect tot op heden onbekend is.¹

De nieuwbouw betrof een gebouw van ongeveer 22 x 11 meter, bestaande uit één bouwlaag met platdak, voorzien van een lichtstraat.

Het gebouw werd opgetrokken in baksteen, waarbij de voorgevel met zijn 12 slanke vensters, risalerende muurdammen en gemetselde kroonlijst een voor de wederopbouwperiode karakteristieke vormgeving kent. Markant is het verschil in vormgeving tussen de voorgevel en de rechter zijgevel, alwaar een reeks getoogde blindnissen als decoratief metselwerk is opgenomen. De segmentbogen van deze brede en vlakke blindnissen wijken sterk af van het strenge verticale ritme van de risalerende smalle muurdammen en vensters in de voorgevel.

In het interieur van de smederij waren de stalen dakconstructie en de verhoogde bewakersruimte karakteristieke elementen. De stalen dakconstructie werd vervaardigd uit IPE-profielen met een verhoging ter plaatse van de lichtstraat. De stalen doorgaande liggers werden ondersteund door samengestelde kolommen. De verhoogde bewakersruimte bestond uit een aan drie zijden doorgaand roedenvenster en was toegankelijk via een houten trap met gesloten leuningen. In de gesloten onderbouw waren een toilet en enkele bergruimten ondergebracht. Tegen de zuidelijke achterwand van de smederij was bij de bouw nog een tweede verhoogde kamer met roedenramen aanwezig (zie Afbeelding 17).

Kort na het gereedkomen van de smederij is vermoedelijk het huidige stalen hekwerk voor de schuifdeuren van de centrale entree aangebracht. Door de plaatsing van dit hekwerk werd de verticale gevelgeleding enigszins aangetast.

1 Bouwtekeningen en bestekken bevonden zich vermoedelijk in het archief van de Rijksgebouwendienst RGD directie Noord te Groningen, doch hier heeft een archiefvernietigingsoperatie uit de late 20ste eeuw plaatsgevonden en zijn geen stukken meer voorhanden.

Fase 2 (1988-1991)

In 1988 werd het gehele complex aangepast in verband met diverse veiligheidseisen. De bewaardgebleven bouwvergunningstekeningen tonen zowel de bouw van de loopbruggen op de binnenplaatsen, als de inbouw van diverse brandscheidingen.² De plannen werden vormgegeven door het bureau van irs. Vegter uit Leeuwarden.

Tijdens deze verbouwing werden de deuren met de patrijspoortjes in de blauwe kleurstelling als kenmerkende elementen ingebracht en werd het interieur aan de nieuwe eisen aangepast.

In bouwdeel J werd vermoedelijk het vertrek op de eerste verdieping tegen de zuidmuur, juist naast de nog bestaande bewakersruimte, gesloopt. Op de bouwtekening van 1996 is deze ruimte namelijk niet meer weergegeven (Afbeelding 40). Vermoedelijk werd tijdens deze bouwfase eveneens het dak vervangen door de huidige geperforeerde staalplaten dakbedekking en werden de huidige aluminium daklichten met acrylaat beplating aangebracht.

Fase 3 (1997)

Tijdens deze verbouwing werd voornamelijk het sanitair gemoderniseerd in het complex. Tevens werden diverse andere onderdelen uit de verbouwing van 1988 voltooid, zoals het aanbrengen van de gevelbeplating van de loopbruggen over de binnenplaats en het realiseren van de definitieve indeling en afwerking van de spreekkamers en de bezoekerstrap op de eerste verdieping van het Alcovengebouw.

Over verbouwingen in bouwdeel J zijn geen exacte gegevens bekend. Vermoedelijk werd het sanitair uit de bestaande toiletruimte onder de bewakersruimte verwijderd en werden de huidige overheaddeuren aangebracht. Hierbij werd de houten schuifdeur met panelen en kraaldelen in de voorgevel verwijderd.

2 Collectie Historisch Centrum Leeuwarden, archief gemeentesecretarie Leeuwarden 1982-1990, inv.nr: 7680.

BESCHRIJVING VAN HET GEBOUW

Exterieur

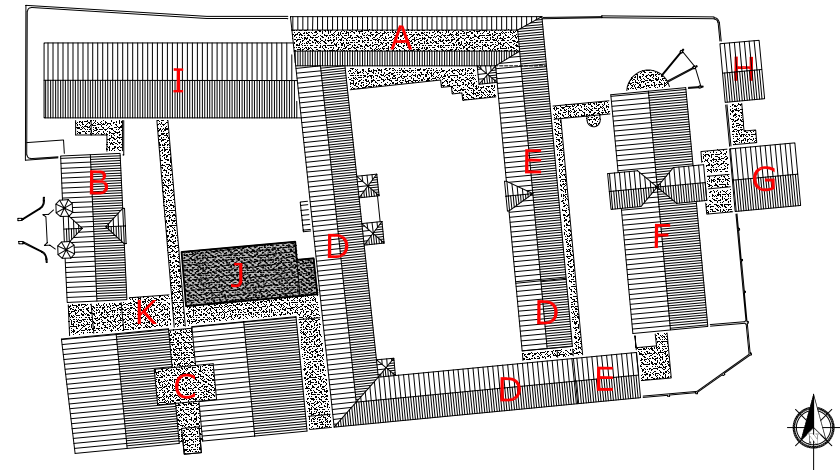
Bouwdeel J bestaat uit twee gedeelten: de grote smederij onder een platdak aan de zuidzijde van de eerste binnenplaats en een kleinere terugliggende aanbouw aan de zijde van bouwdeel D.

De smederij bestaat uit één bouwlaag met daarboven een platdak (Afbeelding 4). De gevels zijn opgemetseld in IJsselsteentjes in Noors verband met een grootte van 20,5 x 10,0 x 5,0 cm en een 10-lagenmaat van 63 cm, voorzien van een verdiept liggende voeg. De gevels worden verlevendigd door zeer slanke vensters met ertussen licht risalerende muurdammen. De achtruits vensters bestaan uit betonnen omrandingen en roeden en zijn voorzien van draadglas. Onder de vensters zijn de borstweringen voorzien van decoratief metselwerk in de vorm van een visgraatmotief. In de middelste twee traveeën is de centrale poort opgenomen met boven de omlopende bakstenen deuromlijsting een tweetal tweeruits bovenlichten. Voor deze poort is een stalen hekwerk geplaatst, dat rechts voor de aangrenzende vensters weggeschoven kan worden. De muurdammen zijn als licht risalerende 2,5 steens brede pilasters vormgegeven en kennen een uitspringende platte laag baksteen als geabstraheerd kapiteel.

De gevel wordt beëindigd door een gemetselde kroonlijst. De onder- en bovenlijsten van het fries zijn als rollagen met licht uitspringende platte lagen vormgegeven. In het fries zijn boven de pilasters decoratieve uitspringende vierkanten opgenomen, elk bestaande uit een viertal platte stenen rondom een vierkante steen.

De rechter - westelijke - zijgevel is blind. De gevel wordt verlevendigd door een drietal blindnissen en wordt gedeeltelijk aan het oog onttrokken door het aangrenzende bouwdeel K. De blindnissen bestaan uit 1,75 meter brede velden voorzien van een licht uitspringende segmentboog, uit een platte laag stenen met erboven een hanekam. De onderzijde van de nissen is afgewerkt middels een rollaag. In de blindnissen is decoratief metselwerk aangebracht, bestaande uit diagonaal kruislings geplaatste dubbele bakstenen met in de tussenliggende ruimten eveneens overhoeks geplaatste klisklezoeren. In afwijking met de voornoemde kroonlijst van de voorgevel zijn hier geen decoraties in het fries aanwezig. De lijst verhoogt zich met ongeveer een meter ter plaatse van de in het dakvlak aanwezige lichtstraat.

De terugliggende gevel van de aanbouw aan de linker zijde van de voorgevel - grenzend aan bouwdeel D - is blind. De reeds genoemde kroonlijst van de voorgevel is ook hier aanwezig. In de gevel tekenen zich sporen af van een oudere brede doorgang, die tijdens een latere verbouwing in halfsteens metselwerk dichtgezet werd. In deze dichtzetting, alsmede in de muurdam nabij bouwdeel D, tekenen zich vervolgens nog twee kleinere gevelopeningen af, die eveneens in een later stadium weer middels lichtere gele stenen gedicht werden.

Afbeelding 4. Overzicht van bouwdeel J gezien vanuit het noorden.

Afbeelding 5. De terugliggende gevel van de aanbouw aan de linker zijde van de voorgevel, grenzend aan bouwdeel D, is blind. In de gevel tekenen zich sporen af van een oudere brede doorgang, die tijdens een latere verbouwing in halfsteens metselwerk dichtgezet werd. In deze dichtzetting, alsmede in de muurdam nabij bouwdeel D, tekenen zich vervolgens nog twee kleinere gevelopeningen af, die eveneens in een later stadium weer middels lichtere gele stenen gedicht werden.

Afbeelding 6. Detail van de kroonlijst boven de voorgevel. In het fries zijn boven de pilasters decoratieve uitspringende vierkanten opgenomen, elk bestaande uit een viertal platte stenen rondom een vierkante steen.

Afbeelding 7. Detail van de voorgevel. Onder de vensters zijn de borstweringen voorzien van decoratief metselwerk in de vorm van een visgraatmotief.

Afbeelding 8. Zicht op de centrale poort met boven de omlopende bakstenen deuromlijsting een tweetal tweeruits bovenlichten. Voor deze poort is een stalen hekwerk geplaatst, dat rechts voor de aangrenzende vensters weggeschoven kan worden. De overheaddeur is recent.

Afbeelding 9. Detail van de vorige afbeelding met het ijzeren hekwerk. Het hekwerk is secundair en dateert vermoedelijk uit de jaren '50 van de 20ste eeuw (XXc).

Afbeelding 10. Zicht op de rechter - westelijke - zijgevel van de smederij. De gevel wordt verlevendigd door een drietal blindnissen en wordt gedeeltelijk aan het oog onttrokken door het aangrenzende bouwdeel K. Rechts is een loodslabbe van een voormalig houten (bewakings)hokje zichtbaar.

Afbeelding 11. Detail van de vorige afbeelding met de blindnissen, voorzien van een licht uitspringende segmentboog, die bestaat uit een platte laag stenen met erboven een hanekam. In de blindnissen is decoratief metselwerk aangebracht, bestaande uit diagonaal kruislings geplaatste dubbele bakstenen met in de tussenliggende ruimten eveneens overhoeks geplaatste klisklezoren.

Afbeelding 12. Zicht op de bovenzijde van de westelijke zijgevel met de oplopende dakrand ter plaatse van de lichtstraat.

Afbeelding 13. Zicht op de timmerwerkplaats vanuit bouwdeel B, kort na de bouw in december 1948. De smederij en timmerwerkplaats, gelegen aan de noord- respectievelijk zuidzijde van de eerste binnenplaats, werden gelijktijdig met identieke vormgeving gebouwd. Hier het zicht op de oorspronkelijke lichtstraat in de kap, alsmede de fijne roedenverdeling in de bovenlichten. Op de achtergrond zijn de 'verse' inboetingen van de verlengde ijzeren ramen in de cellen van bouwdeel I zichtbaar. Foto: Collectie Beeldbank Leeuwarden, documentnr.: FDBLHSPA032.

Afbeelding 14. Zicht op de timmerwerkplaats links en de smederij rechts, vanuit de poort in bouwdeel B, tijdens de bouw in december 1948. De smederij is hier nog van houten steigers voorzien. Foto: Collectie Beeldbank Leeuwarden, documentnr.: FDBLHSPLA033.

Afbeelding 15. Zicht op de noordgevel van de smederij in februari 1983. De bovenramen van de vensters bezitten hun fijne roedenverdeling niet meer. Tegen de gevel was een wachthokje geplaatst. Foto: Collectie Beeldbank Leeuwarden, documentnr.: FDBLHSPLB045.

Smederij (ruimte K0.01)

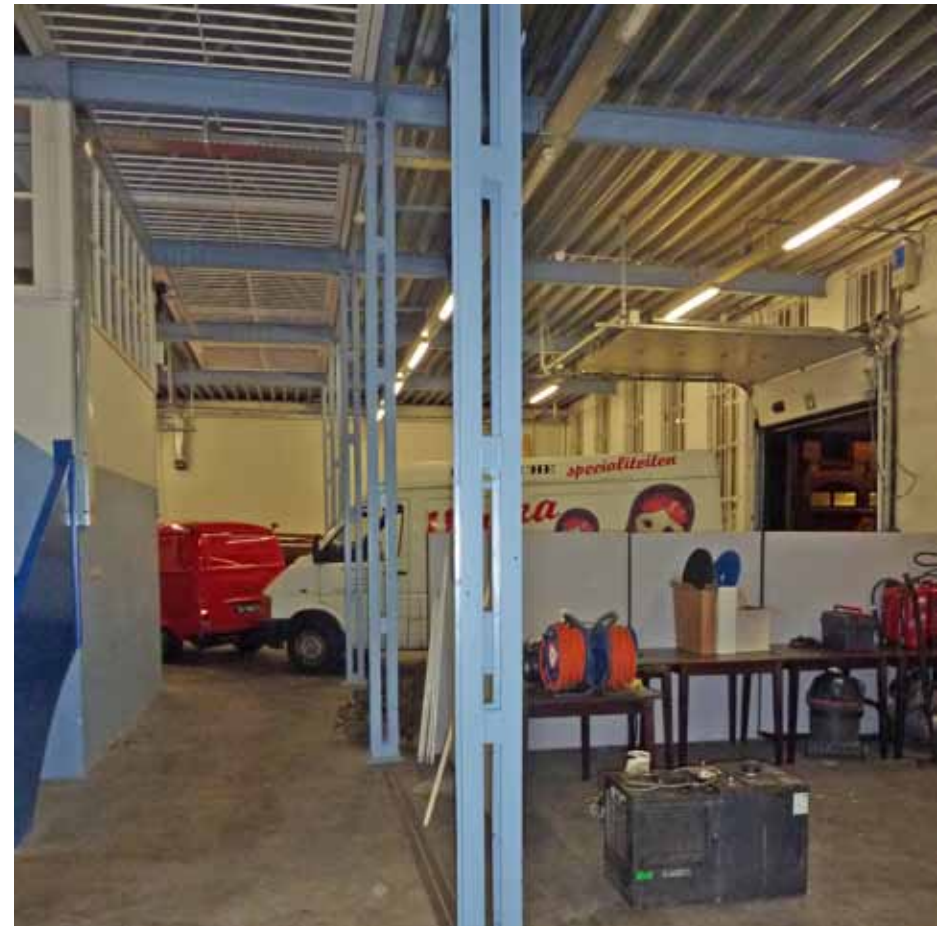
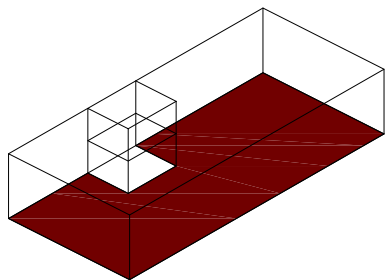
De smederij is een grote werkhal van 22 x 11 meter, gesitueerd ten noorden van en in verbinding staand met gang K0.06.

De wanden zijn glad gepleisterd en voorzien van een lichtblauw geschilderd 1,30 meter hoog lambris. De ruimte wordt verlicht door een 10-tal van tralie-werk voorziene acht-ruits vensters en een overheaddeur aan de noordzijde. De westwand is blind, terwijl de oostwand van een houten schuifdeur met diagonaal geplaatste kraaldelen als paneelvullingen voorzien is, die toegang biedt tot de aangrenzende opslagruimte K0.05. De zuidwand wordt verlevendigd door een drietal getoogde nissen, behorende tot de oorspronkelijke noordgevel van de gang van het Alcovengebouw, bouwdeel C (1870), waarin een tweede overheaddeur naar de aangrenzende gang K0.06 geplaatst is. In het midden tegen deze wand is de verhoogde bewakersruimte gesitueerd.

De vloer betreft een cementvloer. Deze is aan de oostzijde voorzien van randprofielen, mogelijk behorend bij een voormalig dichtgezet rooster.

De stalen dakconstructie wordt gedragen door een reeks samengestelde kolommen, bestaande telkens uit twee INP 140 stijlen, die door tussenschotjes aan elkaar gelast zijn.

Het dak bestaat uit geperforeerde staalplaten, waarin een aluminium daklicht met acrylaat beplating is opgenomen (1988-1991).

Afbeelding 16. Overzicht van het interieur van de smederij, gezien naar het westen. Links is de verhoogde bewakersruimte zichtbaar, rechts de poort naar de binnenplaats. Het plaatstalen dak is recent (1997).

Afbeelding 17. Overzicht van het interieur van de smederij gezien richting het oosten in februari 1983. Geheel achterin is nog juist een fragment van een insteekverdieping links naast de bewakersruimte zichtbaar. Vergelijk ook Afbeelding 31. Foto: Collectie Beeldbank Leeuwarden, documentnr.: FDBLH-SPLB048.

Afbeelding 18. Overzicht van het interieur van de smederij gezien richting het noordoosten in februari 1983. Hier is de oude dakconstructie met de lichtstraat nog aanwezig. Foto: Collectie Beeldbank Leeuwarden, documentnr.: FDBLH-SPLB049.

Afbeelding 19. Detail van het huidige dak met de nieuwe, kleinere lichtstraat.

Afbeelding 20. Detail van de vorige afbeelding met de staalconstructie.

Afbeelding 21. Detail van een stalen kolom. De kolommen zijn samengesteld uit telkens twee INP 140 profielen, die middels tussenschotjes aan elkaar gelast zijn.

Afbeelding 22. Detail van de kolomvoet.

Afbeelding 23. Detail van de ramen in de voorgevel. Achter de ramen zijn traliewerken aangebracht.

Afbeelding 24. Detail van de vorige afbeelding met de betonnen ramen, voorzien van draadglas. Het draadglas met kippengaas links dateert uit de bouwtijd (1948), en is typerend voor de materiaalschaarste in de jaren kort na de oorlog. Het glas rechts werd vermoedelijk later vervangen.

Afbeelding 25. Zicht op de oostelijke wand van de smederij met de schuifdeur naar de aangrenzende ruimte K0.05.

Afbeelding 26. Detail van de vorige ruimte met de schuifdeur in de vorm van een paneeldeur met een diagonale vulling van rabatdelen. Deze detaillering, alsmede het hang- en sluitwerk, is karakteristiek voor de bouwtijd van de smederij (1948).

Afbeelding 27. Overzicht van ruimte K0.01 gezien richting het zuidwesten. De wand met spaarbogen en blindnissen hoort bij gang K0.06 van het alcovengebouw en dateert uit 1870. De overheaddeur in de wand is recent (1997).

Afbeelding 28. Detail van de vloer van de smederij, nabij de doorgang naar ruimte K0.05. In de vloer zijn ijzeren strippen opgenomen, mogelijk behorende bij oudere machines of werktuigen, zoals een loopkat.

Afbeelding 29. Detail de luchthoorn in de smederij, zoals bevestigd tegen de bewakingsruimte. De hoorn dateert vermoedelijk uit de bouwtijd (1948).

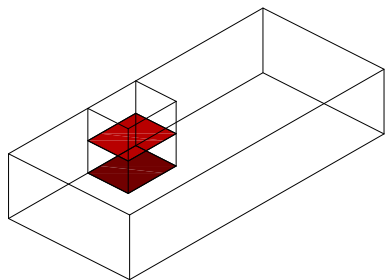
Afbeelding 30. Detail van één van de wandcontactdozen en schakelaars, vermoedelijk daterend uit de bouwtijd (1948).

Bewakersruimte en onderliggende ruimten (ruimten K0.02 t/m K0.04)

De bewakersruimte is gesitueerd tegen de zuidelijke wand van de smederij. De ruimte is verhoogd in de smederij geplaatst, boven een gesloten deel. De ruimten dateren uit de bouwtijd van de smederij (1948).

De bewakersruimte is via een houten open trap bereikbaar. Deze trap is van gesloten leuningen voorzien. De bewakersruimte is aan drie zijden van glasramen met een roedenverdeling voorzien. In de ruimte is een eenvoudig Bruynzeel keukenblok aanwezig (XXd).

In de gesloten onderbouw bevinden zich een berging, werkkast en voormalig toilet.

Afbeelding 31. Overzicht van de bewakersruimte K0.04 gezien richting het zuidwesten. De trap met gesloten balustrades en open treden is markant vormgegeven. Links sloot oorspronkelijk een tweede insteekverdieping op het hoogste bordes aan. Zie ook Afbeelding 17.

Afbeelding 32. Overzicht van de verhoogde bewakersruimte K0.04, gezien vanuit de smederij naar het oosten.

Afbeelding 33. Zicht in de bewakersruimte K0.04 naar het zuiden met het Bruynzeel keukenblokje.

Afbeelding 34. Zicht vanuit de bewakersruimte K0.04 in de smederij. De ruimte is aan drie zijden goed verlicht en van roedenramen voorzien.

Afbeelding 35. Detail van de vorige afbeelding met de vensterbank met strak lijstwerk uit de bouwtijd (1848).

Afbeelding 36. Zicht in de voormalige toiletruimte K0.02.

Afbeelding 37. Detail van de vorige afbeelding met de ijzeren deurklink en lensvormige rozet, daterend uit de bouwtijd (1948).

MONUMENTWAARDE VAN HET GEBOUW

Een bouwhistorisch onderzoek is een middel om te komen tot een gefundeerde waardering van het pand. Deze waardering wordt meestal uitgedrukt aan de hand van de volgende indeling in categorieën:

Categorie 1: hoge monumentwaarde, behoud noodzakelijk

Categorie 2: positieve monumentwaarde, behoud wenselijk

Categorie 3: indifferente monumentwaarde, aangepaste vervanging mogelijk

Stedenbouwkundige situering : categorie 2

De situering van de vleugel is beeldondersteunend voor de bebouwing rondom het eerste voorplein (categorie 2).

Bouwmassa : categorie 2

De waardering van de bouwmassa is in dit geval gelijk aan die van de reeds genoemde stedenbouwkundige waardering. Hierbij bezitten vrijwel alle bouwdeelen uit de eerste helft van de 20ste eeuw een positieve monumentwaarde (categorie 2).

Constructie : categorie 2

De waardering van de constructie komt in grote lijnen overeen met de genoemde waardering van de bouwmassa's. De smederij bezit een ijzerconstructie met een positieve monumentwaarde (categorie 2).

Exterieur : categorie 2

De waardering van het exterieur komt exact overeen met de reeds besproken bouwmassa en constructie. Behalve de ouderdom van de smederij uit 1948 wordt de grondslag voor deze positieve waardering mede gevormd door de kwalitatief goede en zorgvuldige detaillering van de diverse onderdelen, waaronder de gevels met decoratief metselwerk in de borstweringen en in de kroonlijst boven de gevel (categorie 2).

Interieur : categorie 2 en 3

Het bouwdeel bezit ruimten in deze twee categorieën.

De diverse in de jaren 1946-1948 gebouwde en verbouwde ruimten bezitten een positieve monumentwaarde. Het betreft hier de ruimte van de smederij en het interieur van de bewakersruimte op de eerste verdieping (K0.01 en K0.04). De overige ruimten van dit bouwdeel bezitten een indifferente monumentwaarde (categorie 3). Het betreft hier onder andere K0.02, K0.03 en K0.05.

AANBEVELINGEN VOOR NADER ONDERZOEK

Het bouwdeel werd reeds als onderdeel van de bouwhistorische verkenning van het bureau Baac uit 2008 onderzocht. Desondanks kunnen een drietal aanbevelingen voor nader onderzoek worden genoemd, die bij een eventuele toekomstige functie-wijziging en daarmee gepaard gaande verbouwing van het complex nuttig danwel noodzakelijk zijn.

Kleuronderzoek

Voor zover bekend heeft er tot op heden nog geen systematisch kleuronderzoek in het gebouw plaatsgevonden. Tijdens het veldwerk is gebleken dat er verspreid door het gebouw nog oudere afwerkklagen zich bevinden. Voorbeelden zijn de trap, de kozijnen, deuren en enkele balklagen. Deze zouden onderzocht kunnen worden, zodat meer bekend wordt over de eerdere afwerkingen van het interieur.

Archeologisch onderzoek

Indien sloop- en/of graafwerkzaamheden op het terrein plaatsvinden, dient men rekening te houden met een archeologisch onderzoek.

Archivalisch onderzoek

In het kader van deze rapportage werd slechts beperkt archiefonderzoek verricht. Dit beperkte zich tot het archief van bouw- en woningtoezicht van de gemeente Leeuwarden, het archief van het Historisch Centrum Leeuwarden, het archief van het Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum 'Tresoar' te Leeuwarden en het Nationaal Archief te 's-Gravenhage. Mogelijk kunnen middels aanvullend archiefonderzoek de in het bestek uit 1870 genoemde detailtekeningen alsnog achterhaald worden.

AANBEVELINGEN VOOR RESTAURATIE EN HERGEBRUIK

In aansluiting op het voorgaande zijn aanbevelingen te geven voor een toekomstige restauratie of verbouwing van het bouwdeel. Deze aanbevelingen zijn erop gericht om de in het bouwdeel aanwezige – deels verborgen – kwaliteiten te versterken, dan wel terug te laten komen. De aanbevelingen staan derhalve geheel los van de mogelijkheden of beperkingen die een eventuele toekomstige verbouwing qua programma en budget biedt.

Exterieur

Het exterieur van het bouwdeel is in grote lijnen nog gaaf. De in 1988 aangebouwde gang naar de binnenplaats op de eerste verdieping doet afbreuk aan de beleving van de vleugel en zou bij voorkeur verwijderd moeten worden. Het huidige ijzeren schuifhek behoort niet tot de oorspronkelijke opzet en is weinig passend in de gevelarchitectuur. Hetzelfde geldt voor de overheaddeur uit de jaren '90 van de 20ste eeuw, die bij voorkeur weer door een schuifdeuren met panelen en diagonaal geplaatste kraaldelen vervangen zou kunnen worden.

Smederij

De smederij werd destijds puur utilitair ontworpen en bezit geen wezenlijk architectonische of historische waarde. Hier zijn behalve de constructie en de ingebouwde verhoogde bewakersruimte geen nadere onderdelen die aandacht verdienen bij een herbestemmingsproject.

Een uitzondering vormen de overheaddeuren in de ruimte. Indien tot vervanging van deze deur in de voorgevel zou worden besloten, is het aan te bevelen tevens de overheaddeur naar de gang van bouwdeel C (K0.06) te vervangen door een meer passende schuivende paneeldeur met kraaldelen.

Bewakersruimte

Deze ruimte is een markante ruimte die het interieur van de smederij domineert. De ruimte is in houten stijl- en regelwerk opgebouwd en is aan drie zijden voorzien van doorgaande roedenvesters. Het geheel is zorgvuldig gedetailleerd. Eventuele aanpassingen en invullingen in verband met een toekomstige functie zullen derhalve eveneens zorgvuldig vormgegeven moeten worden.

GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN EN LITERATUUR

Archieven

Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum 'Tresoar' te Leeuwarden

Gemeente Leeuwarden, Archief Bouw- en Woningtoezicht.

Historisch Centrum Leeuwarden, Archief Bouw- en Woningtoezicht.

Nationaal Archief te 's-Gravenhage, archief Ministerie van Justitie.

Nationaal Archief te 's-Gravenhage, Algemeen Rijksarchief, Afd. Kaarten en Tekeningen, Rijksgebouwendienst, Inv. nr. 789, 791, 792, 793, 1783 en 1790.

Beeldbank Leeuwarden: <http://hcl.pictura-dp.nl/>

Website Stichting Blokhuispoort: <http://www.blokhuispoort.nl/>

Literatuur

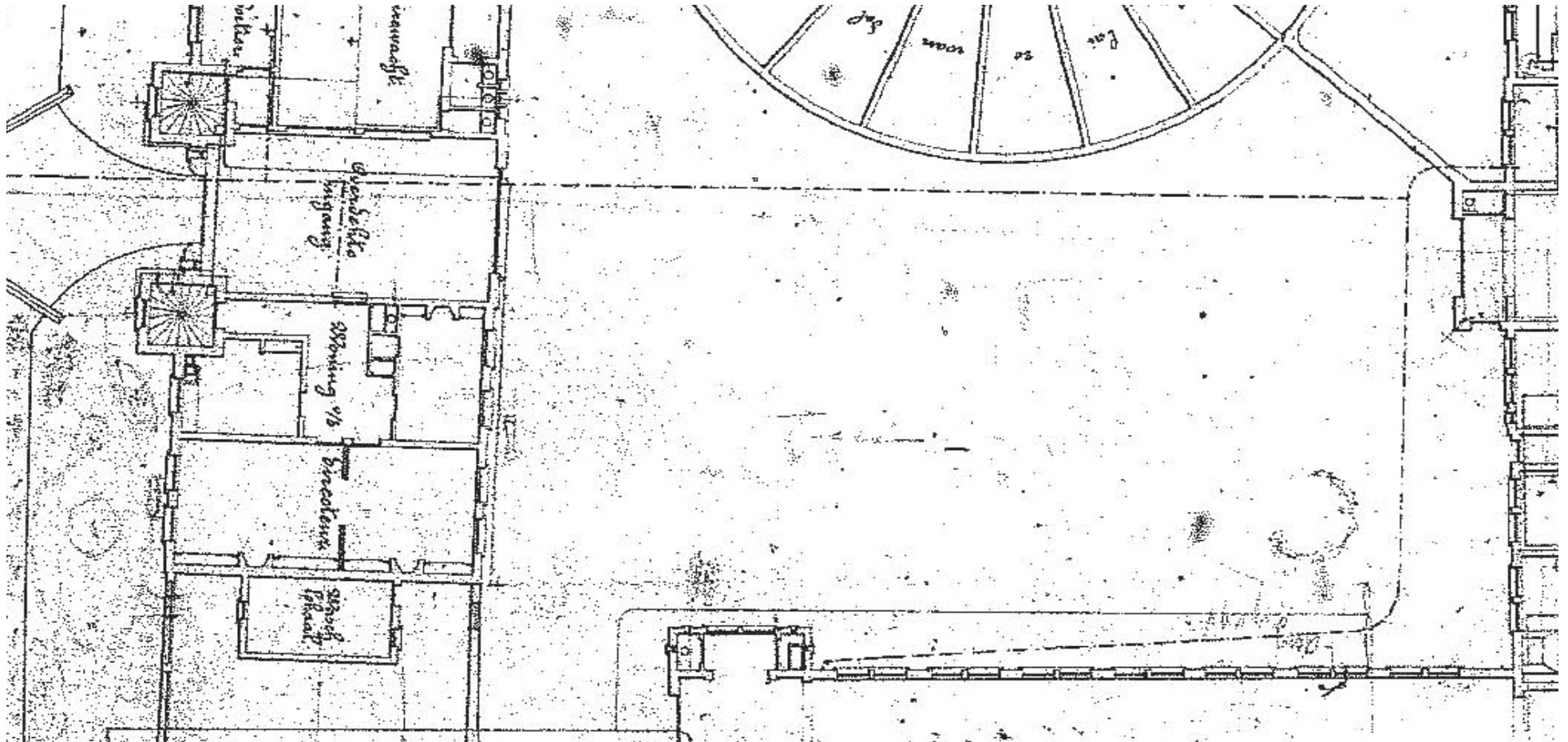
B.A.T.J. Dukers, *De plaats van de strafgevangenis aan de Noordsingel in Rotterdam binnen de ontwikkeling van gevangnissen in Nederland en West-Europa*, in : *De Penitiaire Inrichting en het voormalige Gerechtsgebouw en archiefgebouw aan de Noordsingel te Rotterdam*, Rapport II, Rijksgebouwen-dienst Directie Vastgoed Den Haag / Bureau Bouwwerk Holten Utrecht 2008.

Ros Floor, *J.F. Metzelaar (1818-1897) en W.C. Metzelaar (1848-1918), Bouwmeesters voor Justitie*, Rotterdam 2009.

J. Kamphuis, E.D. Orsel en K. Emmens, *Justitiële Inrichtingen "Oostereiland" Hoofd I te Hoorn, Bouwhistorische aantekening*, Rijksgebouwendienst Bureau Rijksbouwmeester, 's-Gravenhage 1998.

J.M.J. Willems, M.C. van Dam, Leeuwarden Blokhuispoort, *Bouwhistorische verkenning met waardestelling*, BAAC, 's-Hertogenbosch 2008.

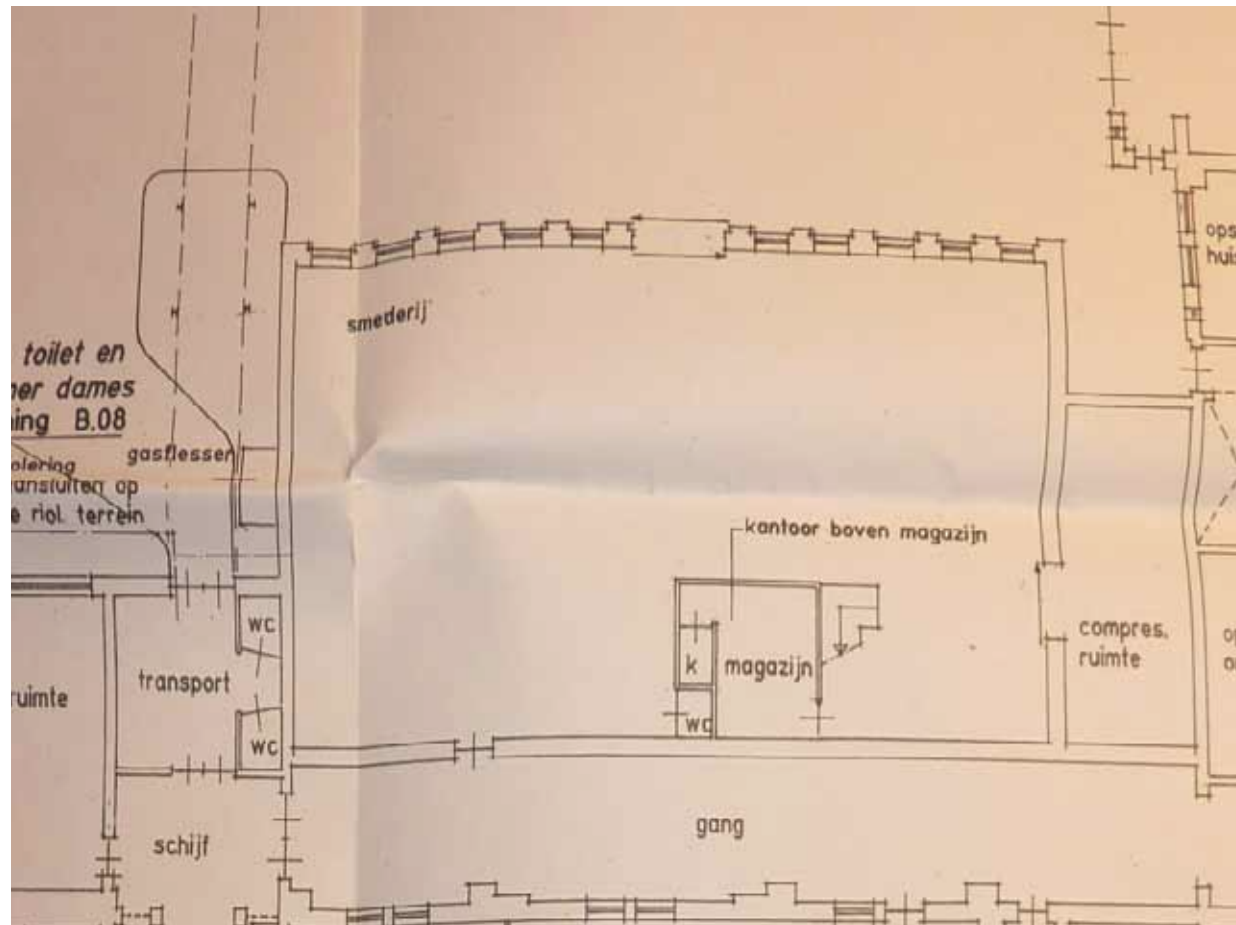
BOUWTEKENINGEN

Afbeelding 38. Detail van de plattegrond van de begane grond van het gehele complex, 1 mei 1894. De binnenplaats is dan nog slechts aan de noordzijde bebouwd met de luchtplaatsen van bouwdeel I. De smederij werd in 1948 tegen de binneplaatsgevel van de gang langs het Alcovegebouw aan de zuidzijde van de binnenplaats gebouwd. Collectie Nationaal Archief, archief Rijksgebouwendienst RGD, inv.nr. 791.17.

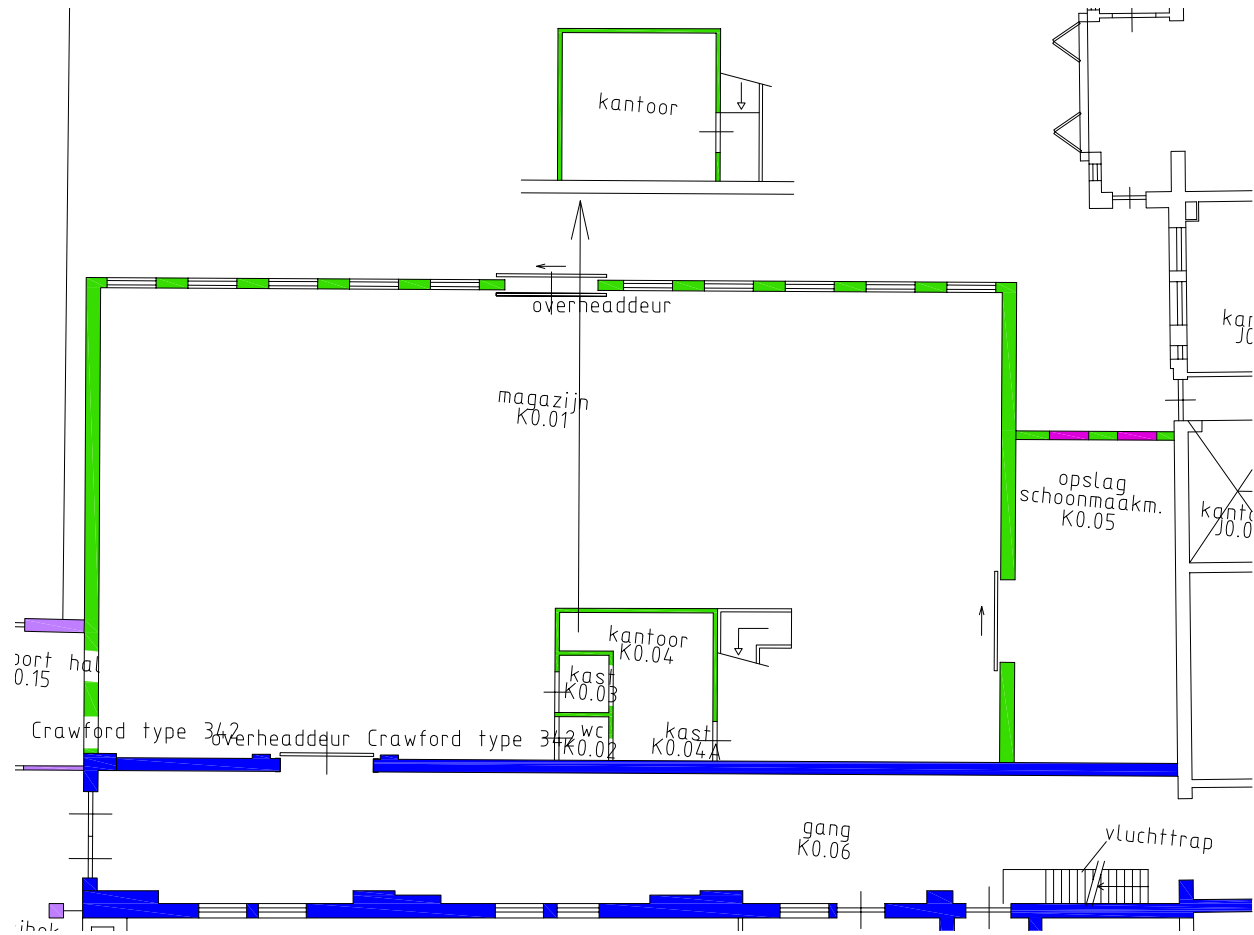

Afbeelding 39. Fragment van de revisietekening van de begane grond van bouwdeel J, tekening Rijksgebouwendienst 15-12-1976. Op de tekening is het complex afgebeeld juist vóór de ingrijpende verbouwing van 1988. Bouwdeel J zou daarbij nagenoeg ongewijzigd blijven. Collectie architectenbureau irs. Vegter.

Afbeelding 40. Fragment van de bouwtekening van de nieuwe toestand van de begane grond van bouwdeel J, door architectenburo irs Vegter b.i., april 1996. Tijdens deze verbouwing werd het sanitair gemoderniseerd. Hierbij werden in bouwdeel J geen wijzigingen doorgevoerd. Gemeentearchief stadskantoor, dossier 1.733.21 bouwvergunningnr. B 421/95.

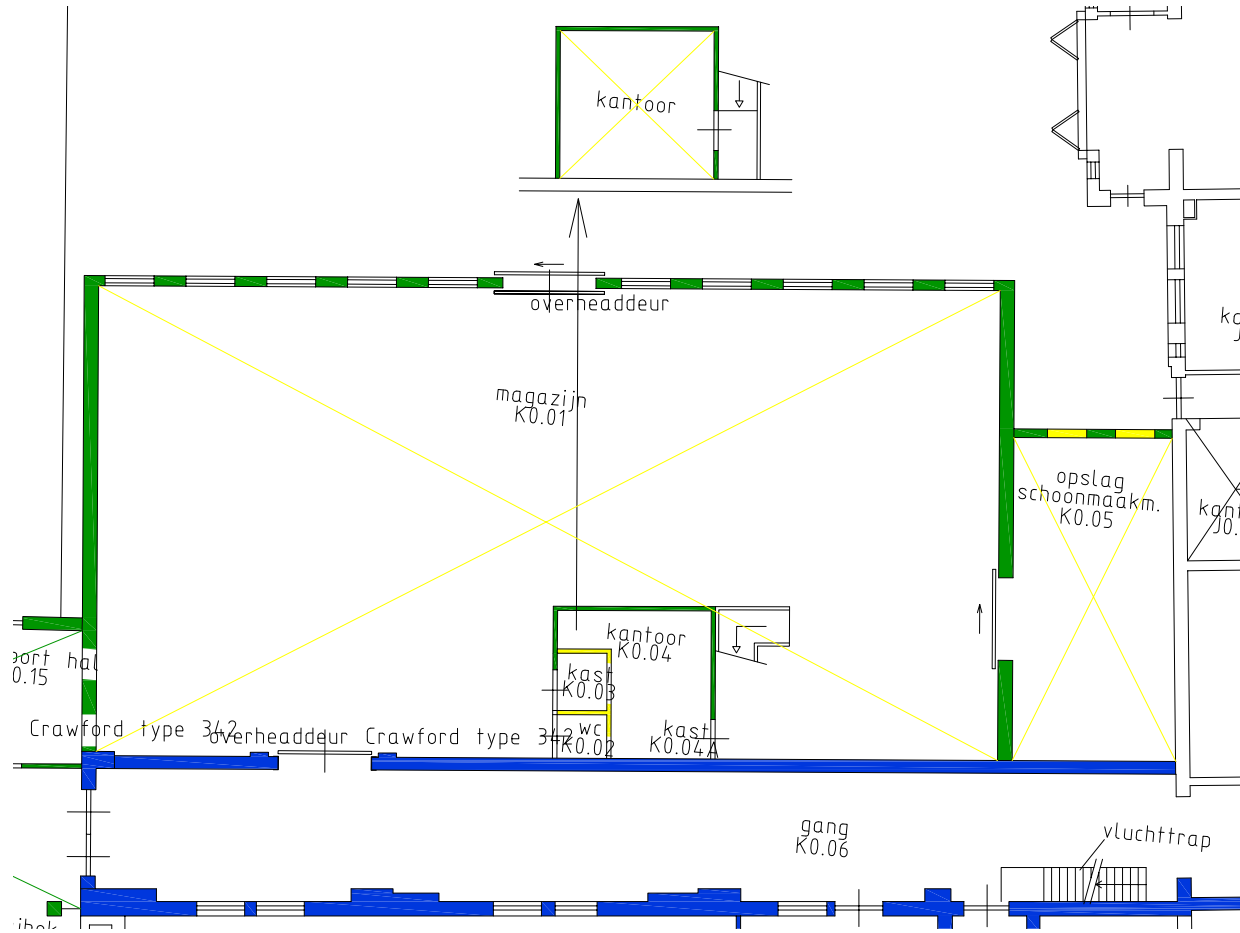
PLATTEGRONDEN MET BOUWFASEN

Plattegrond van de huidige situatie van de begane grond met daarop de bouwfases.

- 1875
- XIXd
- 1949
- 1957
- XXc
- 1988
- 1997

PLATTEGRONDEN MET MONUMENTWAARDEN

Plattegrond van de huidige situatie van de begane grond met daarop de waardering.

Hoge monumentwaarde, behoud noodzakelijk Positieve monumentwaarde, behoud wenselijk Indifferente monumentwaarde, aangepaste vervanging mogelijk		Hoge monumentwaarde, behoud noodzakelijk Positieve monumentwaarde, behoud wenselijk Indifferente monumentwaarde, aangepaste vervanging mogelijk

